

Nr 8.

Ankom till riksdagens kansli den 21 april 1921 kl. 4 e. m.

Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 8, i anledning av dels motion i fråga om vissa ändringar i kungörelsen angående boställsordning för lärarpersonalen vid folk- och småskolor, dels motion angående suspendering tillsvidare i viss mån av gällande föreskrifter om kommuners byggnadsskyldighet för folkskoleväsendets behov.

I en inom andra kammaren av herr *Sehlin* väckt motion, nr 142, hemställes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om sådan ändring i boställsordningen för personalen vid folk- och småskolor den 18 september 1918, att tjänstebostad för folk- eller småskollärarinnor må kunna förläggas över skollokal, att bostad för folkskollärare om 3 rum och kök må kunna inrymmas i skolhus avsett för endast en läraravdelning, att den tid, inom vilken av- och tillträdessyn skall äga rum, utsträcket till 4 månader, samt att Kungl. Maj:t för övrigt måtte vidtaga de ändringar, som med anledning härav kunna visa sig vara behöfliga i denna förordning. *Motionerna.*

I en annan, likaledes inom andra kammaren väckt motion, nr 225, hemställer herr *Johansson* i Brånalt, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder i syfte att åstadkomma, att författningarnas föreskrifter om kommunernas byggnadsskyldighet för folkskoleväsendets ändamål tillsvidare på det sätt suspenderas och tillämpas, att dylik byggnadsskyldighet kan åläggas kommun eller skol-

distrikt endast i fråga om sådant byggnadsföretag, vars utförande är oundgängligt nödvändigt för undervisningens upprätthållande i dess hittillsvarande omfattning.

Beträffande vad motionärerna anfört till stöd för sina yrkanden hänvisas till motionerna.

Utskottet har ansett de båda motionerna vara av den natur, att de böra behandlas i samma utlåtande.

Över motionerna har infodrats skolöverstyrelsens yttranden, vilka som bilagor äro vidfogade detta utlåtande.

I den av herr *Johansson* i Brånalt väckta motionen framhålles, att den ekonomiska depressionen framtvingar en sparsamhetspolitik även i avseende på kommunernas skolhusbyggnader. »Den makt och bestämmanderätt, som en del, för att ej säga största delen av vårt lands skolinspektörer fått eller själva tillägnat sig», har blivit en fara för kommunernas finanser. Genom beredande av anslag måste staten träda hjälpende emellan, och 1920 års riksdag avlät för sin del skrivelse härom. Sedan dess har emellertid det ekonomiska läget i vårt land till den grad försämrats, att det under den närmaste tiden utan tvivel blir synnerligen svårt för staten att anskaffa de betydande summor, som äro erforderliga för att hjälpa kommunerna. Då vi nu ha att räkna med ett sådant läge, att kommunerna varken själva kunna bestrida ifrågavarande kostnader eller få effektiv hjälp av staten, återstår endast att tillsvidare uppskjuta alla byggnadsföretag för folkskoleväsendet, vilka icke äro oundgängliga för undervisningens upprätthållande i dess hittillsvarande omfattning.

I herr *Sehlins* motion framhålles, att erfarenheten visat åtskilliga modifikationer vara önskvärda i boställsordningen för lärarpersonalen vid folk- och småskolorna. I synnerhet hava bestämmelserna i paragraf 2 rörande tjänstebostadens läge visat sig väl tränga och i flera fall svåra att efterkomma. Mom. 2 av denna paragraf innehåller förbud mot att förlägga tjänstebostad över eller under skollokal. Enligt motionärens uppfattning kan dock en för lärarinna avsedd bostad utan väsentliga olägenheter förläggas till andra våningen, även om därvid någon del därav skulle komma att ligga över skolsalen. Häremot har den invändningen gjorts, att utsikten för en lärarinna till räddning genom flykt, om ett hemfridsbrott göres, blir mindre, därest hon har sin bostad i övre våningen. Detta synes dock vara en teori av ringa praktisk betydelse. En våldsvärkare kan icke lika lätt utifrån orientera sig och planlägga sitt dåd, om bostaden ligger på andra

våningen, och han riskerar också i sådant fall att lättare bli ertappad. En lärarinna, som blir överfallen i sin bostad, torde för övrigt knappast kunna eller komma sig för att söka räddning genom flykt, även om bostaden är förlagd till nedre botten. Av meddelanden från ensamboende lärarinnor framgår, att dessa känna sig mera ogenerade och ostörda av förbipasserande och även tryggare, om bostaden ligger i övre våningen.

Då byggnadskostnaderna, om hänsyn tages även till tomt och grund, måste ställa sig åtskilligt lägre, därest bostaden förlägges över skollokalen, och då några väsentliga olägenheter därav icke följa vare sig för lärarinnan eller skolarbetet, anser motionären, att förbudet mot att förlägga tjänstebostad över skollokal bör utgå, när denna bostad icke omfattar mer än 2 rum och kök.

Enligt paragraf 2 i nämnda förordning måste vidare tjänstebostad, som omfattar mer än 2 rum och kök, vara förlagd till särskilt hus i skolans närhet, för såvitt icke särskilda omständigheter föranleda undantag. Nu händer det dock rätt ofta, att en församling, utan att några särskilda omständigheter föreligga, önskar uppföra ett skolhus med en lärosal och bostad för en manlig folkskollärarekraft t. ex. så anordnad, att 2 rum och kök förläggas å nedre botten och i direkt förbindelse därmed 1 rum i andra våningen. I de nya för folk- och småskolor avsedda normalritningar, som nu utarbetats, finnas också ett par förslag, som uppta just denna anordning, ehuru de däri betecknas såsom undantagsförhållanden. Att på detta sätt sammanbygga en lärarebostad och en lärosal i ett hus synes motionären böra vara fullt tillåtet utan några särskilda omständigheter och utan att anses som undantag från det normala.

Enligt motionärens mening bidraga de nu gällande stränga bestämmelserna angående tjänstebostaden till att öka de redan förut på grund av ekonomiska förhållanden stora svårigheterna att i denna kristid anskaffa tjäneliga lokaler för folk- och småskolan, och de hava också uti bygderna mötts av mycken ovilja. På grund härav synas också väl grundade skäl föreligga att däri företaga de jämkningar, som kunna göras utan att försämra lärarpersonalens bostadsförmåner eller försvåra skolarbetet. Visserligen står möjligheten att söka dispens i varje särskilt fall öppen, men denna väg förefaller i nu berörda fall vara oviss, onödig och tidsödande.

Med stöd av det anförda anser motionären, att mom. 2 i § 2 av ovan nämnda boställsordning borde erhålla följande lydelse:-

»Där skolhus är avsett för endast en läraravdelning, må tjänstebostaden inrymmas i skolhuset, dock bör i sådant fall bostad om mer än 2 rum

och kök icke vara belägen över eller under skollokalen; skolande bostaden vara väl avskild från denna och dess ingång skild från ingången till skollokalen».

I § 10 av samma boställsordning bestämmes angående av- och tillträdessyn å tjänstebostad, att sådan syn ej må hållas tidigare än 3 månader före dagen för tjänstebostadens avträdande, resp. tillträdande, eller senare än 3 månader efter samma dag. Det synes motionären önskligt, att den tid, inom vilken dessa av- och tillträdessyner böra hållas, något utökas t. ex. till 4 månader. Då skulle i ett fall, där en lärare avträder sin plats den 1 januari och en annan tillträder samma tjänst den 1 juli, både av- och tillträdare kunna kallas till samma syn. Genom denna tidsutsträckning skulle också vinnas större möjlighet för inspektören att inordna dessa syneförrättningar i den övriga resplanen.

Utskottet.

Utskottet är medvetet om att folkskolväsendets utveckling för närvarande ställer stora ekonomiska krav särskilt på många landsbygdskommuner. I saknad av den skatteutjämning, som skulle följa av att staten lämnade bidrag till uppförande av byggnader för folkskoleväsendet, kännas dessa krav dubbelt betungande. Efter utskottets mening får det dock icke förbises, att åtskilliga skoldistrikt icke kunna helt frikännas från ansvar för de nu rådande svårigheterna, ehuru dessa i väsentlig grad härröra av den med världskriget sammanhängande ekonomiska krisen. Åtskilliga om- och nybyggnader samt reparationer ha till följd därav behövt eller behöva uppskjutas, och där dylika arbeten måst utföras, ha de i många fall känts synnerligen tyngande.

Att emellertid med hänsyn till den ekonomiska depressionen och kommunernas skattebelastning, såsom hr Johansson i Brånalt ifrågasatt, tillsvidare uppskjuta alla byggnadsföretag för folkskoleväsendet, vilka icke äro oundgängliga för undervisningens upprätthållande i dess hittillsvarande omfattning, kan utskottet under inga förhållanden tillstyrka. Ett beträdande av denna väg skulle nämligen ej blott kunna bli hinderligt för varje än så naturlig och behövlig utveckling på folkskoleundervisningens område. Förslaget skulle också för en lättnad i dagens omsorger leda till en fördubbling av morgondagens. Byggnadsbehoven skulle säkerligen inom kort, liksom efter krigsåren, med ökad styrka framträda på nytt och då genom sin anhopning kännas än mer betungande.

Vad folkskoleinspektionen angår, har utskottet ingen direkt anledning

att uttala sig därom. Med anledning av vissa orättvisa överdrifter i hr Johanssons i Brånalt motion vill emellertid utskottet framhålla, å ena sidan, att folkskoleinspektörerna endast fullgöra sin tjänsteplikt, när de i författningssenlig ordning verka för skolväsendets utveckling, och å andra sidan, att utskottet tror sig hos inspektörerna kunna förutsätta såväl den känedom om rådande ekonomiska förhållanden, att de vid påyrkandet av nya skolbyggnader iakttaga av tidsläget betingad varsamhet, som ock det psykologiska omdöme, att de ej till allvarligt men för utvecklingen av vår folkundervisning irritera en på nu ifrågakvarande område mer än vanligt känslig folkopinion genom att i oträngt mål ställa i utsikt avstyrkande av begärt statsbidrag.

Den ekonomiska kristiden nädvändiggör en begränsning av de kommunala lika väl som de statliga utgifterna. Men skolan kan icke, utan allvarlig fara för hela vår folkuppfostran, hänföras till sådana improduktiva företag, över vilka den framtvingna sparsamheten i första hand skall gå ut. En avvägning måste emellertid även här ske mellan det önskvärda och det ekonomiskt möjliga och sådana lättnader medgivas, vilka erfarenheten visat vara sakligt motiverade och vilka kunna ske utan hämmande av folkskolans utvecklingsmöjligheter.

Från denna utgångspunkt har utskottet på de skäl, motionären anfört, ansett sig böra tillstyrka den av herr Sehlin väckta motionen. Överstyrelsen har visserligen — under erkännande av att flera skäl tala för de av motionären framställda ändringsförslagen och att från olika håll en bestämd önskan i sådan riktning försports — uttryckt en viss tveksamhet rörande lämpligheten av de båda första av motionären föreslagna ändringarna. Så har överstyrelsen anfört, att med förläggandet av bostad om två rum och kök över skollokal torde den möjligheten ligga nära till hands, att man i skolor av denna typ inreder tvårumsbostäder även i de fall, då en tjänstebostad på tre rum och kök för manlig innehavare skulle med hänsyn till tjänstens beskaffenhet vara lämpligare. Mot denna invändning måste emellertid utskottet anmärka, att denna möjlighet redan enligt nu gällande boställsordning förefinnes. Större avseende förtjänar överstyrelsens invändning, att ett medgivande av att tjänstebostad av intill två rum och kök må kunna förläggas över skollokal, torde komma att motverka strävandena att inrätta särskild gymnastiklokal. När fråga är om skolor med endast en läraravdelning, kan dock utskottet ej tillmäta denna synpunkt avgörande betydelse gent emot de starka skäl, som tala för motionärens förslag.

I anslutning till vad sålunda anförts hemställer utskottet,

1) att andra kammaren med bifall till herr Sehlins motion nr 142 för sin del ville besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om sådan ändring i boställsordningen för personalen vid folk- och småskolor den 18 september 1918, att tjänstebostad för folk- eller småskollärarinnor må kunna förläggas över skollokal, att bostad för folkskollärare om 3 rum och kök må kunna inrymmas i skolhus avsett för endast en läraravdelning, att den tid, inom vilken av- och tillträdessyn skall äga rum, utsträcker till 4 månader, samt att Kungl. Maj:t för övrigt måtte vidtaga de ändringar, som med anledning härav kunna visa sig vara behöfliga i denna förordning; ävensom

2) att herr Johanssons i Brånalt motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 20 april 1921.

På utskottets vägnar:

A. OLSSON.

Närvarande vid ärendets slutbehandling: herrar *Olsson* i Mora, *Björkman* i Norrköping, *Bergström* i Högsön, *Dalgren*, *Paulsen*, *Wallerius*, *Öhman*, *Jansson* i Talby, *Johansson* i Edsbyn och *Granath*.

Till andra kammarens första tillfälliga utskott.

Genom nådig remiss den 11 februari 1921 har Skolöverstyrelsen efter an-hållan av andra kammarens första tillfälliga utskott anbefallts avgiva utlåtande med anledning av en av herr Sehlin i riksdagens andra kammare väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om vissa ändringar i kungörelsen angående boställsordning för lärarpersonalen vid folk- och småskolor. Överstyrelsen får i anledning härav anföra följande.

Bestämmelserna i boställsordningens § 2, rörande vilka ändring ifråga-sättes av motionären, hava till syfte att skapa garantier för att tjänstebostäder för folkskolans lärarpersonal på ett tillfredsställande sätt isoleras från egentliga skollokaler samt olika tjänstebostäder från varandra. Betydelsen härav torde vara påtaglig. För arbetet inom skolan är det till uppenbar fördel, om det kan bedrivs utan störande inverkningar från omgivningen, och för tjänstinneha-varna och deras familjer är det icke blott ur trevnadens utan även ur hygie-nisk synpunkt av stor vikt, att bostäderna äro på verkningsfullt sätt isolerade från skollokalerna och från varandra. Särskilt torde en sådan isolering vara betydelsefull i betraktande av de icke så sällan inträffande fallen av smitto-samma sjukdomar i skolan eller i lärarfamiljerna.

Vad beträffar motionärens förslag om sådan ändring uti ifrågavarande stadgande, att tjänstebostad av intill två rum och kök må kunna förläggas över skollokal, torde böra erinras, att ett medgivande härutinnan i vissa fall torde komma att motverka strävandena att även i skolor av här ifrågavarande typ inrätta särskild gymnastiklokal, vilken för åstadkommande av möjligast billiga byggnadskostnad lämpligen kan inredas å vinden. Om här åsyftad bostad disponeras av ensamboende lärarinna, vilket väl oftast kommer att bliva fallet, torde ingen eller blott ringa olägenhet kunna befaras av det omedelbara grann-skapet mellan skola och bostad. Men om bostaden dessutom bebos av andra till lärarinnans familj hörande personer, blir förhållandet ett annat. I varje fall torde det erfordras, att bjälklaget mellan skollokalen och bostaden göres i möj-ligaste mån ljuddämpande. Om vidare, såsom motionären antager, förläggandet av bostad om två rum och kök över skollokal kommer att föranleda lägre byggnadskostnader än vid bostadens förläggande i samma byggnad bredvid skollokalen, något varom överstyrelsen, under förutsättning att tillfredsställande ljudisolerande anordningar vidtagas, icke är övertygad, torde den möjligheten

ligga nära till hands, att man i skolor av denna typ inreder tvårumsbostäder även i de fall, då en tjänstebostad på tre rum och kök för manlig innehavare skulle med hänsyn till tjänstens beskaffenhet vara lämpligare. Följden kan bli, antingen att en tjänstebostad om två rum och kök, förlagd över skollokal, kommer att upplåtas åt manlig tjänst innehavare med familj, ehuru boställsordningen tillförsäkrar honom en rymligare bostad, eller ock att församlingen vid val av ny tjänst innehavare anser sig på grund av tjänstebostadens läge och beskaffenhet nödsakad att välja kvinnlig lärare även i de fall, då manlig lärare ur andra synpunkter skulle vara att föredraga.

Mot motionärens förslag att vidtaga sådan ändring i § 2 av boställsordningen, att i skolbyggnad, som är avsedd för endast en läraravdelning, jämväl må kunna inrymmas tjänstebostad om mer än två rum och kök under förutsättning dock, att sådan bostad icke förlägges över eller under skollokal, samt att den är väl skild från skollokalen och har ingången skild från ingången till skollokalen, torde visserligen kunna invändas, att en friliggande tjänstebostad i allmänhet erbjuder större lugn och trevnad för innehavaren. Men i skolanläggningar med den ringa omfattning, varom här är fråga, torde i allmänhet inga mera väsentliga olägenheter av den nämnda anordningen behöva befaras.

Beträffande slutligen motionärens yrkande, i vad detta avser § 10 i samma boställsordning, finner Överstyrelsen goda skäl tala för detsamma.

Överstyrelsen hyser, såsom av det sagda torde framgå, en viss tveksamhet rörande lämpligheten av de båda första av motionären föreslagna ändringarna i boställsordningen och kan ej avvisa den tanken, att en författningsändring i enlighet med motionärens yrkande kan tänkas komma att i vissa fall medföra olägenheter. Å andra sidan finner överstyrelsen det uppenbart, att flera skäl tala för de ifrågavarande ändringsförslagen. Från olika håll har ock en bestämd önskan i sådan riktning förspotts, något som framgår bland annat av de rätt talrika ansökningar om dispens från berörda föreskrifter, som från olika delar av landet ingivits. I varje fall skulle Överstyrelsen dock icke anse lämpligt, att en förändrad lydelse av § 2 i boställsordningen utan ytterligare övervägande fastsloges i enlighet med motionärens förslag. En eventuell förändring synes nämligen böra föregås av en mera ingående undersökning än Överstyrelsen nu kunnat ägna detta spörsmål. Skulle riksdagen finna en ändring av ifrågavarande bestämmelser önskvärd, torde det, föreställer sig Överstyrelsen, vara tillfyllest, att framställning göres till Kungl. Maj:t om en omarbetning av desamma uti angivet syfte.

Stockholm den 15 mars 1921.

K. E. SANDBERG.

Ivar Skantzé.

*Bilaga B.**Till andra kammarens första tillfälliga utskott.*

Genom nådig remiss den 11 februari 1921 har Skolöverstyrelsen anbefallts att till Kungl. Maj:t inkomma med av andra kammarens första tillfälliga utskott begärt yttrande rörande, bland annat, motion av herr Johansson i Brånalt om skrivelse till Kungl. Maj:t angående suspendering tills vidare i viss mån av gällande föreskrifter om kommuners byggnadsskyldighet för folkskoleväsendets behov. I anledning härav får Överstyrelsen anföra följande.

Gällande föreskrifter om kommunernas byggnadsskyldighet för folkskoleväsendets behov äro att finna dels i kap. 7 av gällande folkskolestadga, dels i kungl. kungörelsen den 18 september 1918 angående boställsordning för lärarpersonalen vid folk- och småskolor. Motionärens yrkande syftar till en sådan suspendering av nämnda föreskrifter eller en sådan tillämpning av dem, att byggnadsskyldighet skulle tills vidare kunna åläggas skoldistrikt endast i fråga om sådant byggnadsföretag, vars utförande vore oundgängligt nödvändigt för undervisningens upprätthållande i dess hittillsvarande omfattning.

I sin motivering för det framställda yrkandet erinrar motionären om nödvändigheten av att iakttaga den största sparsamhet och försiktighet på alla områden samt framhåller såsom ett område, inom vilket tidsomständigheterna framtvinga en övergång till sparsamhetspolitik, de krav på tidsenliga undervisningslokaler och bostäder för lärarpersonalen, som enligt gällande förordningar åläggas skoldistriktet, varvid motionären erinrar om den makt och bestämmanderätt, som vårt lands folkskolinspektörer »fått eller själva tillägnat sig», och som de enligt motionärens mening begagnat sig av för att tvinga särskilt lantkommunerna att vidtaga stora och mycket dyrbara omläggningar av sitt skolväsende, som kräva kostsamma om- eller nybyggnader av skolhus och lärarbostäder.

Innan Överstyrelsen ingår på frågan om motionärens yrkande, finner sig Överstyrelsen böra i förbigående med några ord beröra de uttalanden, som gjorts i motionen angående folkskolinspektörernas ställning och åtgöranden i förevarande hänseende. Det är ingalunda Överstyrelsen obekant, att mycket av det missnöje, som här och var framkallats med anledning av folkskoleväsendets reformering och därav föranledda ökade kostnader, i främsta rummet riktas mot folkskolinspektörerna, som ha att öva tillsyn över folkskoleväsendet samt främja dess utveckling. Överstyrelsen finner det angeläget att framhålla, att

inspektörernas åtgöranden i detta hänseende tillhöra deras författningsenliga tjänstplikt. Gällande instruktion ålägger inspektören att verka för och, i den mån det är honom möjligt, övervaka bland annat, »att var och en av de särskilda skolorna anordnas efter den med hänsyn till rådande förhållanden möjligast bästa typen, varvid särskilt bör beaktas, att, där icke medellöshet eller avskilt läge och litet barnantal, gles befolkning och långa skolvägar lägga hinder i vägen, barnen erhålla så lång undervisningstid, som i gällande folkskolestadga avses, samt att mindre folkskolor ej uppehållas eller anordnas i annat fall, än då i folkskolestadgan angivna betingelser äro för handen»; och »att skolokalerna äro i fråga om storlek och form, inredning, belysningsförhållanden, uppvärmning och luftväxling inrättade med hänsyn till sina särskilda ändamål och i överensstämmelse med sundhetens fordringar, samt att bostäder, som äro upplättna åt den vid skolan anställda personalen, äro lämpliga för sitt ändamål». Till folkskolinspektörens författningsenliga uppgift hör jämväl att granska och vitsorda vederbörande skolråds rekvisitioner av statsbidrag till lärares avlöning. Som villkor för erhållande av sådant statsbidrag är bland annat föreskrivet, att skolan är anordnad i enlighet med gällande föreskrifter, att skoldistriktet för undervisningen tillhandahåller lämpliga lokaler samt ändamålsenliga skolmöbler och erforderliga undervisningsmaterieell samt att lärares avlöningsförmåner, såväl den kontanta avlöningen som ock naturaförmåner, fullt motsvara vad i sådant avseende stadgas.

Det lär icke kunna undgås, att folkskolinspektörens här ifrågavarande tjänsteåligganden esomoftast ställa honom inför nödvändigheten att påyrka nödiga förbättringar i skolväsendet, vilka icke alltid kunna av skoldistriktet gillas eller till sitt värde och sin lämplighet fullt uppskattas. Den uppfattningen, att folkskolinspektörerna själva tillägnat sig en makt, som icke enligt gällande författningar tillkommer dem, saknar, såsom av det nyss anförda framgår, varje berättigande. Inspektörerna äro uppenbarligen av sin tjänsteplikt förhindrade att tillstyrka statsbidrags utgående, när härför bestämda villkor icke blivit uppfyllda, och ett tillkännagivande från inspektörens sida av vad skoldistriktet har att iakttaga för utfående av statsbidrag synes icke rättvisligen kunna eller böra betecknas såsom »hot». Avgörandet huruvida ett skoldistrikt skall erhålla begärt statsbidrag eller ej tillkommer vederbörande länsstyrelse, och distriktet äger, därest det ej åtnöjes med länsstyrelsens beslut, rätt att draga saken inför Kungl. Maj:ts prövning. Redan härutinnan torde ligga en betryggande garanti mot missbruk från inspektörernas sida i fråga om granskningen och vitsordandet av skoldistriktens ansökningar om statsbidrag. Det torde ock i själva verket vara ytterst sällsynt, att folkskolinspektören på här ifrågavarande område överskrider sin befogenhet, och Överstyrelsen kan icke angiva något bestämt sådant fall. Däremot anser sig Överstyrelsen kunna vitsorda, att folkskolinspektörerna under de senaste ekonomiskt bekymmersamma åren i förhållande till de verkliga förefintliga behoven i allmänhet lagt i dagen stor varsamhet beträffande påyrkandet av sådana skolförbättringar, som kräva ekonomiska uppoffringar från skoldistriktets sida.

Vad så beträffar motionärens yrkande om en inskränkning i byggnadsverksamheten för skolväsendets behov, synes det Överstyrelsen uppenbart, att den

rådande ekonomiska kristiden på detta liksom andra samhällslivs områden kräver all möjlig sparsamhet och försiktighet. Redan vid det möte med statens folkskolinspektörer, som Överstyrelsen höll våren 1919, betonades detta från Överstyrelsens sida, och Överstyrelsen anbefalldes inspektörerna att därutinnan iakttaga nödig varsamhet. Det förhåller sig emellertid så, att behovet av förbättrade lokaler för folkskoleväsendet på många håll i vårt land är synnerligen stort och att även om man ställer fordringarna ganska lågt, såväl undervisningslokaler som lärarbostäder mångenstädes måste betecknas såsom otjänliga, ja, stundom rent hälsovådliga. Därtill kommer, att skolväsendets organisation i många fall är synnerligen otillfredsställande. Men för förbättringar därvidlag krävas i allmänhet nybyggnader. Att behovet av organisatoriska förbättringar inom vårt folkskoleväsen är stort har erkänts bland annat av 1917 års riksdag, som hos Kungl. Maj:t begärt utredning angående de åtgärder, som i detta hänseende kunna finnas erforderliga. Det lider enligt Överstyrelsens mening intet tvivel, att, med något enstaka undantag, de byggnadsarbeten för folkskoleväsendets behov, som under senare åren utförts eller igångsatts, måste betecknas såsom behövliga och i många fall fullkomligt oundgängliga, därest över huvud undervisningen för den stora huvudparten av vårt lands barn skall kunna hållas uppe på en ståndpunkt, som åtminstone någorlunda motsvarar vad vår ställning som en kulturnation därutinnan kräver. Framhållas må slutligen, att de byggnadsföretag för folkskoleväsendet, som komma till utförande långt ifrån alltid igångsättas på grund av från myndigheterna framställda fordringar utan föranledas av skoldistriktens egen lofvärda omsorg om sitt skolväsen.

I detta sammanhang bör ock erinras om det kända förhållandet, att alltsedan världskrigets utbrott byggnadsverksamheten i vårt land till stor del legat nere, vilket haft till följd, att även många redan före denna tid planerade och såsom nödvändiga ansedda skolbyggen måst anstå till kommande bättre tider, varjämte reparation och underhåll av befintliga skolbyggnader i många fall uppskjutits till skada för byggnadernas bestånd. På grund härav torde behovet av ny- och ombyggnader för folkskoleväsendets tillgodoseende för närvarande vara betydligt större än före världskriget. Inom många av landets skoldistrikt föreligga ock sedan flera år tillbaka lagstånadna beslut om genomförande av skolförbättringar av ena eller andra slaget, och i icke få fall äro distrikten genom beslut av vederhörande myndigheter, domkapitlen eller Kungl. Maj:t, ålagda att till viss tid hava genomfört vissa förbättringar i sitt skolväsen, utan att dock på grund av de rådande ekonomiska svårigheterna något blivit åtgjort för beslutens verkställande.

En stark garanti mot igångsättande av icke nödiga byggnadsföretag för skolväsendets behov ligger däruti, att skoldistriktet i de allra flesta fall äro nödsakade att för sådana byggnadsföretags utförande upptaga amorteringslån och att de för erhållande av rätt härtill äro beroende av Kungl. Maj:ts medgivande. I cirkulärskrivelser till länsstyrelserna den 12 augusti 1915, den 26 november 1918 och den 26 november 1920 har statsrådet och chefen för finansdepartementet erinrat kommunerna om nödvändigheten av att iakttaga sparsamhet i den kommunala upplåningen och att icke, innan rättighet att upptaga lån beviljats, igångsätta företag, för vilkas utförande upptagande av amorterings-

lån erfordras. För att på det område, som närmast hörer under Överstyrelsens verksamhet, främja avsikten med nämnda cirkulär har Överstyrelsen i skrivelse den 17 december 1920 till samtliga folkskolinspektörer anbefallt dessa att, när fråga om skolbyggnad föreligger, kraftigt framhålla för vederbörande, att företaget icke må igångsättas, förrän den ekonomiska utredningen blivit fullt klar även beträffande det sätt, varpå företaget skall kunna finansieras. Sedan med anledning av den rådande kapitalknappheten möjligheterna att bevilja kommunernas ansökningar om rätt att upptaga lån minskats och en strängare prövning än hittills vanligen varit fallet måste äga rum, har Överstyrelsen under den senaste tiden enligt Kungl. Maj:ts åläggande haft att till prövning upptaga ett flertal ansökningar om rätt att upptaga lån för skolbyggnadsändamål. Överstyrelsen har därvid låtit sig angeläget vara att genom inhämtande av noggranna upplysningar, såsom beträffande skolorganisation, befintliga byggnaders mått och beskaffenhet i övrigt m. m., anskaffa material för en grundlig prövning av behovet av ny- eller ombyggnader och har jämväl i flera fall sökt att genom besök på platsen av den ledamot inom Överstyrelsen, som fått den närmaste handläggningen av hithörande ärenden sig anförtrodd, skaffa sig närmare kännedom om förhållandena. Det har därvid visat sig, att de byggnadsföretag, för vilka rätt till upptagande av lån begäres, med ytterst få undantag måste betecknas såsom högst behövliga och i de flesta fall fullkomligt oundgängliga för skolundervisningens behöriga uppehållande eller för beredande av drägliga bostadsförhållanden för lärarpersonalen. Det skulle vara lätt att ur de rikhaltiga material, som sålunda sammanbragts, lämna de mest drastiska och åskådliga bevis för hur otillfredsställande de befintliga skollokalerna i många fall äro och huru stort behovet av nya eller förändrade skolbyggnader sålunda är.

Av vad Överstyrelsen anfört liksom av vad Överstyrelsen i övrigt har sig bekant rörande de förhållanden, varom här är fråga, har Överstyrelsen kommit till den övertygelsen, att den byggnadsverksamhet för folkskoleväsendets behov, som för närvarande förekommer eller är under förberedelse i vårt land, måste i det hela betecknas såsom nödvändig, därest vårt folkskoleväsende skall kunna uppehållas på sin hittillsvarande nivå och de allra nödvändigaste, av omsorg om det uppväxande släktets bästa påkallade förbättringarna däri skola komma till stånd. Enligt Överstyrelsens mening utgöra också de varningar i fråga om kommunal skuldsättning, som tillställts kommunerna och folkskolinspektörerna, samt den prövningsrätt beträffande upplåningen för skolbyggnadsändamål, som tillkommer Kungl. Maj:t, en fullt tillräcklig garanti för att inga byggnadsföretag, som ej måste betecknas såsom verkligt nödvändiga, komma till stånd.

Åtgärder i det syfte, som av motionären ifrågasatts, kan Överstyrelsen därför icke finna vara av behovet påkallade. De skulle ock enligt Överstyrelsens mening vara skadliga därutinnan, att de skulle verka fullständigt förlamande på alla strävanden att under den närmaste tiden åstadkomma även sådana förbättringar i fråga om folkskoleväsendet, som måste betecknas såsom högeligen nyttiga och nödvändiga. Genom att inställa all byggnadsverksamhet, som nödvändiggöres av skolväsendets utveckling, åstadkommer man endast, såsom erfarenheten från tiden efter krigsutbrottet lärt, att behoven inom kort med ökad styrka göra sig gällande, och då genom sin anhopning komma att kännas

än mer betungande. Överstyrelsen skulle därför finna det beklagligt, om genom ett bifall till ifrågavarande motion de författningsbestämmelser, som utgöra en av de viktigaste grunderna för folkskoleväsendets uppehållande och utveckling, skulle sättas ur kraft.

Stockholm den 15 mars 1921.

K. E. SANDBERG.

Ivar Skantze.